

KÉRDÉS ÉS FELELET

Lelküismeretem szerint szoltam, amikor az Erdélyi Párt 1943. szeptember 12-iki nagyválasztmányi ülésén, a hallgatóság sorai közül, az alábbi intelmet felolvastam. Egy hét múlt el azóta; s ennek a hétnek minden napja arról igyekezett meggyőzni engem, hogy a magyar közélet és a magyar sajtó nem fogékony az ilyen intelmekre. Ezt mélyen sajnálatosnak tartom, de boldog volnék, ha a jövőben is egyedül csak én tartanám annak.

Nálunk a politika területén sokan úgy vélekednek, hogy írónak lenni dísztelen mesterség. Én is úgy vélekedem, hogy az író lehetőleg mégis maradjon távol a gyakorlati politikától. Vagyis legyen hűséges a szellem őrhelyéhez, mert nem egészséges annak a nemzetnek az élete, ahol ezek a szellemi őrhelyek gazdátlanok maradnak.

Ilyenformán érthető az a régi és mai tartózkodásom, hogy még az Erdélyi Párt gyakorlati munkájában se vegyek részt. Ezt a tartózkodásomat a Párt maga is tiszta szívből helyeselte. Ilyen kölcsönös megértésnek az alapján alakult most úgy a helyzet, hogy kívülről s mint független szellemi ember kértem e mostani alkalomra a szólás lehetőségét. S a köszönet mellett, hogy ezt a lehetőséget megkaptam, mindjárt meg kell mondanom azt is, hogy egyedül a magam nevében kívánok szólni.

Igen hálás lennék azonban, ha ez ünnepi gyűlés tiszteletreméltó tagjai az idők egyik szerény jelét látnák abban, hogy a független íróember, most és életében először, egy politikai gyűlésen kíván röviden beszélni; s kérem, hogy gondoljanak talán arra is, hogy a magányos író aggodalma és véleménye mögött esetleg szorongó és várakozó láthatatlan tömeg áll, mint ahogy a nemzet életében az már nem egyszer megtörtént.

A tavasz folyamán szükségét éreztem annak, hogy egy nyílt üzenetben a magyar öncélúság gondolatát magyarul juttassam ki-fejezésre. Már megtanultuk, írtam akkor, hogy bajunkban senkire sem számíthatunk, csak a magunk erejére; s hogy jövőendő sorsunk is erőnkön dől el, nem idegen hatalmak segítségével. Ezt a gondolatot, kétely és ingadozás nélkül, négy esztendőn keresztül jóformán csak az a magyar szellem képviselte, mely a jelszavak alatt hűségben őrizte a magyar fajta nyugalmát és bölcs lelkületét. Az idő ezt a szellemet igazolta, meghozván mostanság a biztató fordulatot, mely szerint a magyar öncélúság már nemcsak nyílt és hivatalos

magatartás, hanem napról-napra mindinkább nemzeti öntudattá is válik.

Ma azonban, amikor az események gyors és meglepő fordulatokban követik egymást, a szellem embere nem merülhet el abban az örömben, hogy egy magyar eszmény kezd valósággá válni. Tovább kell fúrnia figyelő szemét és érzékeny ösztönét, hogy mi forr a világban valami olyan, amelyről itthon beszélnie kell.

Úgy vélem, hogy az egyik, ami napjainkban a világban forr, az a politikai világnézet csődje. Különös tanulság, ami az elemi erők tragikus fordulatai közben, e nagy kérdést illetőleg levonható. Én azt látom ugyanis, hogy a politikai világnézet kérdésén már valójában túl jutott a háború. Túl jutott és elérkezett oda, ahol a nyers és pusztító életösztön azokat a faji vonásokat teszi uralkodókká, amelyek az egyes népeknél lényegében sohasem változnak. Ott, ahol a politikai világnézet a nép természetének megfelelő rendszert teremtett, ott a faji vonások ebben a rendszerben még élesebben tűnnek elő; ahol pedig olyan rendszer fejlődött belőle, amely a nép természetének nem felelt meg, ott a rendszerrel együtt magát a népet is válságba sodorta.

Valójában csak most döbbenek rá, hogy milyen veszedelmek között kellett nekünk magyaroknak áthaladnunk. Mindenek között a legbiztosabb jel s egyben nagy szerencse, hogy a nemzet eszméjét és államunk rendszerét nem tudta hatalmába keríteni olyan politikai világnézet, amely idegenből érkezve, a magyarság természetének nem is lehetett volna megfelelő. Egyedül társadalmunkban tettek kárt ezek a politikai világnézetek, amelyek mindakét szélsőségen idegen rendszerekkel szerettek volna boldogítani minket.

S ha már ide érkeztem, a megszabott magyar társadalomhoz, akkor az említett tanulság után szeretném azt a másik észrevételemet is megnevezni, melyet a forrongó világban ugyancsak meglát a figyelő szem. Ez pedig egy szigorú figyelmeztetés, mely arra inti a nemzetet, hogy erős és egységes társadalom nélkül a mai harcot sikeresen megvívni nem lehet.

Fel kell tennem tehát a kérdést, hogy erős és egységes-e a magyar társadalom?

Eldog lehet és nem e világból való, aki igennel válaszol erre a kérdésre. Én egyik sem vagyok, sajnos, mert sokat emészt az aggodalom, hogy a mai magyar társadalom egy szokatlanul erős megpróbáltatást nem bír elviselni. Mivel pedig úgy vélem, hogy a magyar történelemnek egyik legnagyobb erőpróbája előtt állunk, inkább forrasztó láng csapjon ki szívünkől, semmint bűnös könnyelműséggel lemondjunk arról az akaratunkról, hogy ezt a társadalmat erőssé és egységessé tesszük.

Biztosan tudom, hogy hatalmi szóval ezt nem lehet megtenni; azt is tudom, hogy politikai propagandával, vagy felemelő szavatokkal sem. Olyan munkára van itt szükség, melyet igaz önvizsgálat és valóban keresztényi lemondás után a szellemnek és a gyakorlatnak együtt és egyszerre kell elkezdenie.

Ha ez a nap valóban ünnep volna, akkor Isten megengedné nekünk, hogy kiessünk a szerepből, melyet a megcsaló látszat ked-

véért és a magunk ámitására is, már három éve oly nehezen viselünk mi erdélyiek. Kegyelemben kiesnénk ebből a szerepből, hogy világosan és bizonyossággal láthassuk: a grófnak és a tekintetes magyarnak; gazdag polgárnak és a munkásnak; a nadrágosnak és a falusinak; a baloldalinak és a jobboldalinak mind együtt kell élnie, ha nem akar talán külön, de sorjában elpusztulni.

Vagy talán lehet erős egy társadalom, melyet előtött a politikai kizárólagosság és a közéleti formalizmus? Hol a tetszelgő külső mögött silány a tartalom és kicsinyes a lélek? S lehet egységes egy társadalom, melynek osztályai titkos percekben külön sorson gondolkoznak?

Bizonyára nem lehet.

Mit kell hát tenni?

A gyakorlati vonalon meg kell szüntetni a politikai és a közéleti üres formaságot, melyből nemcsak a bürokratizmus ered, hanem, amely a jellem és a tudás helyett a szolgálékütséget is az érvényesülés alapjává tette. Elszántan küzdeni kell az ellen a „szellemi“ módszer ellen, mely gondolat helyett egy divatos jelszóval érvel. Törvényes erővel kell felruházni a személyes felelősség elvét, hogy fontos munkahelyek ne szolgáljanak csupán díszül, s hogy aki felelőtlenül végzi a dolgát, az ne állhasson bűnhődés nélkül, sőt igen sokszor megjutalmazva tovább.

A szellemnek pedig meg kell alkotnia az egységes és igazságos nemzeti társadalom tervét, melyben a sajátos magyar szellemiség a dolgozó tömegek természetes jogaival egyesül. S ha elkészül ez a terv, az új magyar társadalom elméleti rendszere, akkor ne vesse árva sorsra a gyakorlat és a hatalom, hanem a szellemmel együtt kötelezze el magát arra, hogy meg is valósítja. Mert egyedül a szellem és a gyakorlati hatalom együttes elkötelezésében rejlik a biztosíték arra, hogy a veszélyt kibírja s hogy a békes nemzeti építésben is egy-szív, egy-lélekké válik a magyarság.

Mindenki a maga helyén és a maga eszközeivel vegye gondjába ezt a munkát.

Kérem tehát az Erdélyi Pártot, hogy teremtsen alkalmas keretet, melyben Erdély szellemi és gyakorlati erői, ennek a munkának elvégzésére, valóban össze tudjanak fogni. Ha ez nem történik meg, könnyen megeshetik, hogy az új magyar társadalmat erőszak fogja megteremteni. Azt bizonyosan tudom, hogy ezidőszert minden ilyen erőszakos gondolat, vagy kísérlet ellen együtt küzdünk. De azt is őszintén meg kell mondanom, hogy a külső veszély elmúltával a magyar megújulás doigában az én helyem nem a védekezők, hanem az erőszakos megújítók oldalán lesz.

Újból köszönöm, hogy szavaimat szívesek voltak meghallgatni, mert csak ennyit akartam megmondani.

TAMASI ARON